

בס"ד

למה להתעקש? לשם מה להמשיך להתפלל כשאנינו נענים אלפיים שנה?

אדם שתפילתו אינה נענית – האם עליו להמשיך להתפלל שוב ושוב? ולכן נעלמות התפילות שאדם מתחנן ושופך את ליבו ולבסוף לא נענות?

התמיהות הקשות פורצות מול תחנוני משה בפרשת "ואתחנן" ומתעצמות לנוכח תשעה באב ההולך ומתקרב: למה משה התחנן 515 תפילות אם ראה שהקב"ה אינו נענה לו? ומה קרה לכל תחנוניו של משה? וכי הקב"ה סגר את שערי הרקיע ומחק אותם?! ועוד תמיהה קשה: למה הקב"ה נתן לו להתפלל כל כך הרבה תפילות אם מראש לא התכוון להיענות לו?

השאלות הכלליות הופכות להיות אישיות ופרטיות בערב תשעה באב: למה להמשיך לבקש גאולה לאחר שאלפיים שנה מבקשים ולא נענים? ומה באמת קורה עם תחינות כל הדורות ששבו ריקם?

אנו רוצים לטפס שלושה שלבים יסודיים בהסברת החיוב לבקש ולהמשיך לבקש ולא להרפות מבקשה – עד שנראה גאולה וישועה כללית ופרטית בקרוב ממש.

רבי יעקב בן הרא"ש, כתב את סדרת ה"ארבעה טורים", שהיא אחת ממערכות ההלכה הראשונות ומרן הבית יוסף התבסס עליה בבניית השולחן ערוך. ה"טור" מסדר את סדר קריאות פרשיות השבוע לאורך השנה וכותב שפרשת ואתחנן נקראת תמיד בשבת שאחרי תשעה באב.

1. טור תכח: בשנה פשוטה 'פקדו ופסחו' [פרשת "צו"-פקודה לפני פסח], בשנה מעוברת 'סגרו ופסחו' [פרשת מצורע שמסגירה את המצורע לפני פסח] ... 'צומו וצלו' [תשעה באב ואחר כך פרשת ואתחנן ותפילת משה], 'קומו ותקעו' [פרשת נצבים לפני ראש השנה].

מעניין לשים לב כי בכל הפרשיות מקדים הטור את הפרשה למועד שיחול לאחריה. "פקדו ופסחו", "מנו ועצרו", "קומו ותקעו". המועד בא אחרי הפרשה שמברכת אותו. אולם פרשת ואתחנן יוצאת מהכלל והטור כותב אותה אחרי המועד: "צומו וצלו". משמע שהפרשה באה בעקבות הצום.

שכן פרשת ואתחנן מעניקה כוח להמשיך ולהתפלל אחרי תשעה באב. למרות שחלף היום המעורר והתמלאה התענית ולא נענינו, מלמדת הפרשה כשמה: "ואתחנן". אסור להרים ידיים ולמהר לקפוץ לים ולצאת לחופש יולי-אוגוסט, אלא "צומו וצלו". להמשיך ולהתחנן עד שניענה.

המסר היסודי מפורש בפתח הפרשה עצמה:

דברים ג,כג: ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר... אעברה נא ואראה את הארץ הטובה.

כחלק מפרשיות התוכחה שנותן משה בפתח החומש וסוקר את תולדותיהם במדבר, הוא מספר כיצד עמד והתחנן לביטול הגזירה הקשה, "לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נשבעתי". למרות שידע כי הקב"ה גזר בשבועה כי לא יתחרט על גזירתו, בכל זאת עמד והתחנן לביטול הגזירה.

המדרש תמה מהו הלשון "ואתחנן... לאמר"? מהו "לאמר"? המילה "לאמר" פירושה לומר לאחרים, כמו שנאמר שוב ושוב "וידבר ה' אל משה לאמר". ה' מצווה את משה להעביר הלאה את מה שהצטווה. ומה שייך להתחנן אל ה' "לאמר"? לומר למי? המדרש מפיק הוראה רבת משמעות:

דברים רבה ב,ו: 'ואתחנן בעת ההיא לאמר' – מהו לאמר? אמר רבי עזריה: לאמר לדורות, שיהיו מתפללין בשעת צרה, שהרי אע"פ שנאמר למשה 'לא תעבר את הירדן הזה' – התחיל מתחנן.

משה מספר על תחנוניו – לא כסיפור היסטורי מהעבר, אלא כהוראה גדולה לעתיד: יהודי חייב להתחנן כל עוד יכול לשנות את הגזירה ולא להתפעל אפילו משבועה אלוקית שדוחה את בקשתו.

ברכות לב,ב: אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה - יחזור ויתפלל, שנאמר 'קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך ו[שוב] קוה אל השם'. רש"י: קוה והתחזק ולא תמשוך ירך, אלא חזור וקוה.

העובדה שהתפילה לא נענתה, יכולה להעיד כי חסר לו בקיווי המוחלט בישועת ה'. דרך בני אדם לסמוך על גורמים טבעיים שונים בנוסף לאמונתו בישועת ה'. אבל כשכל ביטחונו בנדיבים לא מועיל, הוא משליך עצמו על ה' ובטח רק בו וחוזר ומבקש ממנו שוב ושוב – ואז זוכה שתפילתו תיענה.

משה עצמו הוא הדוגמה המדהימה, עד כמה לשוב ולהתפלל ולשוב ולהתפלל בלי להרפות. המילה "ואתחנן" היא בגימטריה 515 והמדרש כותב כי משה התפלל לא פחות מ-515 פעמים על בקשתו.

הפני יהושע כותב מהלך גאוני, בהסבר סוד 515 התפילות של משה: משה התחיל להתפלל בבוקר טו באב ומשחרית טו באב, עד מנחה של ז' אדר שבה מת משה – ישנן בדיוק 515 תפילות.

הנה משה מדגיש: "ואתחנן אל ה' בעת ההוא". משמע כי הייתה "עת" מסוימת וידועה, שעוררה אותו לקוות ולייחל כי תפילתו תגבר על שבועת הגזירה. המפרשים אומרים כי "העת" הייתה יום חמישה עשר באב האחרון לחייו, בשנת הארבעים במדבר בו אירעו שני אירועים מהפכניים שגרמו למשה לייחל כי משהו נפתח בשמים.

2. רש"י: 'בעת ההיא' - לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג [בטו באב], דימיתי שמא הותר הנדר.

ארצות סיחון ועוג הם חלק מארץ ישראל העתידיה, כדעת תנא קמא במשנה (ביכורים א,י), שפירות עבר הירדן חייבות בביכורים כפירות הארץ. כאן עלה בדעת משה כי אם זכה להתחיל כיבוש הארץ והתבטל חצי הנדר - אולי יתבטל כולו.

כיבוש סיחון ועוג היה בחמישה עשר באב, כפי שמדייק הפני יהושע מדברי הגמרא (בבא בתרא קכא, הלומדת מהפסוק 'ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה' כי מתי מדבר הפסיקו למות באותו יום והדבר היה בטו באב. בהמשך לכך אומר הקב"ה למשה (דברים ב,כד): "ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמורי ואת ארצו החל רש" ומשמע כי כל הפרשה נאמרה בטו באב). לכן באותו יום התנוצצה התקווה במשה כי גזירתו תתבטל והחל להתפלל על כך.

בספר החסידים, "אמרי שמאי" (נכתב בידי הרב שמאי גינצבורג, חסיד גור, תלמיד חכם ידען ובקי, שעבד בסוכנות היהודית ועסק בעידוד יהודים לעלייה לארץ אחרי תלאות המלחמה הנוראה¹), מובא עוד טעם נפלא לכך שט"ו באב עורר בו את התקווה החזקה שהגזירה התבטלה.

הגמרא בסוף תענית מאריכה לבאר את סודו של ט"ו באב ומונה שישה אירועים שאירעו בו ביום. האירוע הראשון מבחינה כרונולוגית הוא "יום בו כלו מתי מדבר למות". יום בו התבטלה גזירת המרגלים והשנתון האחרון נותר בחיים. בחטא המרגלים נגזר כי 600,000 הגברים בני הדור ההוא, בין הגילאים 20 לשישים, ימותו בחולות המדבר. מדי שנה בליל תשעה באב, היו הגברים שהגיעו לגיל שישים, חופרים שוחות בקרקע ונכנסים לתוכם. כשהאיר הבוקר נותר רק לכסות אותם בחול.

הגיעה שנת הארבעים במדבר ונותרו 15,000 אחרונים ומשהו (אחד חלקי 39 מ-600,000) שהיו אמורים למות באותה שנה. בליל תשעה באב נכנסו לתוך השוחות וציפו למותם, אבל האיר הבוקר והם ראו את השמש מאירה. הם חשבו כי טעו בתאריך ולא הגיע התשיעי בחודש ונכנסו לאדמה גם בלילה הבא, וכך בלילה אחריו. עד שהגיע ליל טו באב וראו את הירח מלא והבינו שכבר הגיעו לחצי החודש – והגזירה התבטלה.

לאחר שמשה ראה כי התעוררו רחמי שמים ובטלה שבועת ה' המפורשת, "במדבר הזה יפלו פגריכם", עלה בליבו כי גם השבועה החמורה שנגזרה עליו תתבטל ויזכה להיכנס לארץ.

¹ ראו כאן על התכתבויות שניהל עם הרבי מליובאוויטש בנושא התנהלות הלכתית באניות שהעלו יהודים ארצה, <http://shturem.net/index.php?section=news&id=47284>

אמרי שמאי: איתא בפתיחתא למדרש איכה: לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ... יום בו כלו למות מתי מדבר ... דכיון שהתמלאה הלבנה בליל ט"ו באב אמרו: **דומה שהקב"ה ביטל גזירה מעלינו ועשאוהו יום טוב.** וכיון שראה משה שבוטלה הגזרה מאנשי דורו, ביקש שתבוטל גם ממנו.

הפני יהושע ממשיך ומחשב את חשבון 515 התפילות מט"ו באב עד ז' אדר: מט"ו באב עד ז' אדר ישנם 200 ימים: שישה חודשים (אלול, תשרי, חשון, כסלו, טבת, שבט) והסדר הוא אחד מלא ואחד חסר ולכן שלושה מלאים (90 יום) ושלושה חסרים (87 יום) = 177 יום. עוד 23 ימים בתוך חודשי אב ואדר (16 ימים מט"ו עד ל אב ושבעה ימים בין א לז' אדר) = 200 ימים.

מתוך ה-200 ימים הללו נוריד 28 שבתות (200/7) שבהן אסור לבקש צרכיו - יוצא שנשארו **172 ימים**. 172 ימים כפול שלוש תפילות הם **516 תפילות**. אולם משה התחיל להתפלל בבוקר ט"ו באב, כי ה' היה מתגלה אליו בשחרית (ועוד כתבו שהחל להתפלל בשחרית, לאחר שגילה בבוקר כי מתי מדבר קמו מהאדמה ולא מתו), וכך יוצא שמתפילת שחרית של ט"ו באב עד מנחה של ז' אדר, רגע לפני פטירתו, התפלל 515 תפילות.

פני יהושע ברכות לב,ב: כיבוש סיחון ועוג היה ביום בו כלו מתי מדבר והוא בט"ו באב. צא וחשוב מט"ו באב עד ז' אדר עולה 200 יום [שלושה חודשים מלאים ושלושה חסרים – 177 יום, ועוד 16 יום באב ו-7 באדר]. וידוע שבשבת אין היחיד שואל צרכיו וכשתחסיר 28 שבתות בתוך 200 יום **נשאר 172 ימים**. שלוש תפילות בכל יום הרי 516 תפילות. אמנם כיון שלא היה הדיבור מתייחד עם משה אלא ביום, החל להתפלל בט"ו באב שחרית ולכן התפלל באותו יום רק שתי תפילות. וכך מט"ו באב עד ז' אדר שמת בו בשעת מנחה כמובא במדרש – הרי לך חשבון מכון של 515 תפילות.

למרות הכול, למרבה הצער, תפילותיו של משה לא נענו והקב"ה מורה לו בתוקף לבלום את תחנוניו:

דברים ג,כו: ויאמר ה' אלי: רב לך! אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה!

המדרש מרחיב כי הקב"ה לא רק השתיק אותו, אלא חסם את שערי הרקיע מהעברת תפילותיו:

אוצר המדרשים אינזשטיין: לבש שק והתפלש באפר ועמד בתפלה לפני הקב"ה ... עד שנמדעזעו שמים וארץ וכל יצורי בראשית ... מה עשה הקב"ה: הכריז בכל הרקיעים ובכל בתי הדינים של מעלה שלא יקבלו תפלות משה ... קרא הקב"ה לכל שרי הרקיע בבהלה ואמר רדו ונעלו כל שער ושער.

כאן עולות התמיהות הקשות בהן פתחנו ועוד כמותן: א. לשם מה התמיד משה להתפלל, אם ראה שתפילתו אינה נענית במשך למעלה מחצי שנה – מט"ו באב עד ז' אדר? ב. לאן הלכה כל שפיכת הנפש העצומה של משה? האם הקב"ה השליך לפח חצי שנה של זעקה?! ג. אם הקב"ה לא התכוון מראש להיענות לו, מדוע הניח אותו להצטער 515 תפילות עד שהשתיק אותו? ד. לבסוף לא ברור לגבי כולנו: כיצד לומדים חז"ל ממשה (כנ"ל בתחילת הדברים) שאדם חייב להתמיד ולבקש כל עוד יכול והרי ריבוי התפילות של משה לא הועיל דבר לכאורה?

הבה נטפס שלוש בחינות – זו למעלה מזו – בהבנת סוד החיוב להתמיד ולבקש בתפילה.

ב. סיבה ראשונה: תפילה פועלת בהדרגה וכל תפילה בונה קומה נוספת עד מיטוט החומה. תפילה היא לא עניין של כן או לא, אלא תהליך מתמשך של בניית רצון למעלה. לכן חובה להמשיך ולבקש, שכן כל תפילה מקרבת אל הישועה ולהפסיק באמצע – זו החמצה רגע לפני ההכרעה.

כך מוכח מהעובדה שהקב"ה משתיק את משה ותובע ממנו להפסיק ולבקש. אבל למה שיפסיק לבקש? מה אכפת לקב"ה שיהודי שופך את ליבו בתפילה? ומצד שני, למה השתיק אותו בדיוק בתפילה ה-515 ולא שבועיים קודם? מכאן לשלל נושא יש כמות תפילות מסוימת שנדרשת כדי לפעול את ביטול הגזירה. ככל שהגזירה גדולה והתפילה עוסקת בנושא כללי – כך נדרשת יותר תפילה כדי לפעול את המבוקש. הדבר דומה לילד שמפציר באביו לבטל גזר דין והילד החכם יודע שיש נושאים שצריך להתחנן רגע והאבא יישבר ויש נושאים שצריכים להתעקש עד שהאבא ייעתר.

3. דברים רבה ב,יז: 'מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו, בכל קראנו אליו' – מהו 'בכל קראנו אליו'? יש תפלה שנענית לארבעים יום, ממשה דכתיב 'ואתנפל לפני ה' ארבעים יום', ויש תפלה שנענית לכ' יום, מדניאל דכתיב 'לחם חמודות לא אכלתי עד מלאת שלשה שבועים ימים', ויש תפלה שנענית לשלשה ימים, מיונה דכתיב 'ויהי יונה במעי הדגה שלושה ימים ושלושה לילות ... ויש תפלה שעד שלא יתפלל אותה - הקב"ה יענה, דכתיב ווהיה טרם יקראו ואני אענה'.

במקרה של משה רבינו, נדרשו בדיוק 516 תפילות, כדי לשבור את שערי הרקיע (ראו בהערה²). לכן בתפילה ה-515, כאשר התפילות עמדו להגיע למאסה הקריטית שתמוטט את הגזירה – עצר אותו הקב"ה בתחנונים כי לא ימשיך וישבור את החומה. שכן לא הייתה דרך לקיים את תפילת משה והוא היה מוכרח להישאר במדבר, מסיבות שונות שהארכנו בהם בהזדמנויות אחרות (כמו העובדה שמשה נדרש להישאר עם בני דורו בחוץ לארץ ולהעתיק עליהם רחמים לעתיד לבוא, כדי להקים בתחיית המתים). לכן הקב"ה הפציר בו "רב לך", ובעצם התכוון לומר: "רב לי!". אינני מסוגל יותר לעמוד בתחנונים שלך ואנא תפסיק עם התפילה.

בדרך דומה מבאר המב"ט, רבי משה מטראני, את סיבת התמדת וחזרת התפילות על הגאולה (בית אלוקים שער התפילה יז): "טעם התפילה, שאנחנו מתפללים על הגאולה ועל הישועה, גם כי בעוונותינו הרבים שעברו אלף וכמה שנים ועדיין לא נתקבלה התפילה? כי להיות העניין גדול הערך, צריך ריבוי תפילות, דור אחר דור, כדי שתקובל תפילת הגאולה, ובהיות נשלמות התפילות הנצרכות הידועות לו יתברך, בדור ההוא תקובל תפילתם. אבל דע לך כי כאשר יגיע הזמן שבו יושלם סכום התפילות הנצרכות, תקובל התפילה ויבנה בית המקדש - לא בשביל התפילה ההיא, כי באם יצטרף אותה לתפילות הקודמות".

בשיחת יחידות פרטית, הרבי הביא לכך משל נפלא:

ימים טובים עם הרבי ראש השנה/85: כשהחל הרבי להרעיש על הצורך להתפלל לגאולה שלמה וביאת המשיח, שאל יהודי מה תועיל תפילה קטנה שלו לאחר שכל גדולי וצדיקי הדורות התפללו ולא נענו? ענה הרבי כי זו טענה של היצר הרע, ולמה הדבר דומה: לקבוצת אנשים שנתקלה בחומה שחסמה את דרכם. עמדו הגיבורים בחבורה והחלו לנתצה עם גרזן. כשהם התעייפו, החליפו אותם חבריהם, עד שזעזעו את החומה והיא כבר מטה ליפול. כוחם תש, ואז נותר החלש שבחבורה, והוא במקום לתת מכה אחרונה, אמר: אם חבריי הגיבורים לא הצליחו – מי אני שאצליח...

בהערה³ הובא סיפור מרגש ששמעתי מפי בעלת המעשה, המוכיח כי תפילה צריכה זמן וכאשר מגיעה זמנה – גם לאחר שנים רבות – היא פועלת את פעולתה.

² הפני יהושע מעמיק בחשבון 516 תפילות: למעלה יש שישה בתי דין של דין, כמובא ביחזקאל ט: "והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר מפנה צפונה ואיש כלי מפצו בידו" ופירשו בגמרא (שבת נה,א): "קצף אף וחימה ומשחית ומשבר ומכלה". כדי לשנות גזר דין של כל אחד, נדרשות 86 תפילות, כמניין שם "אלוים", מקור מידת הדין. שש כפול 86 זה 516 ולכן כדי לפרוץ את כל שש בתי הדין, נדרש מספר התפילות הזה. ³ הגברת הני קרניאל הייתה מחנכת וותיקה בכפר חב"ד. פעם קיבלה משרה חינוכית מאתגרת במושב תקומה על יד נתיבות. הוקמה שם מסגרת חינוכית עבור תלמידות מרקע חברתי קשה, שגדלו בסביבה עבריינית ומקצתן התנסו בעצמן במעשי פשע. הגברת קרניאל התוודעה לסיפורי חיים מזעזעים ולבנות בוגרות שלא יודעות קרוא וכתוב. היא נתנה את כל הלב לכל אחת וייחלה שהאהבה תנצח. השנה הסתיימה בהצלחה ורוב הבנות התקדמו למסגרת חינוכית רגילה, חוץ מתלמידה אחת: היא גדלה לאימא יהודייה וגבר בן מיעוטים והוא לא היה מוכן לשמוע על חינוך דתי. גברת קרניאל העזה ונסעה אליהם הביתה, אבל האיש צרח שהוא יודע איפה היא גרה ואם ישמע את שמה – הוא יפגע בחייה. הגברת קרניאל הבינה כי נסגרו בפניה שערי הטבע והיא כתבה מכתב לרבי מליובאוויטש בשאלה מה ביכולתה לעשות עוד בעבור הנערה? הרבי ענה: "לומר מדי יום את פרק התהלים המתאים לגיל שלה" (אם הנערה ציינה יום הולדת 18 והיא נכנס לשנת ה-19, תאמר פרק יט, וכן הלאה). במשך 14 שנים תמימות, יום אחרי יום, קראה הגברת קרניאל את פרק התהלים של אותה תלמידה, כאשר היא הופכת דף מדי יום הולדת שלה. היא לא ידעה איפה היא ומה קורה איתה, אבל לא הפסיקה להתפלל. פעם הזמן בעלה, המחנך הרב עמוס קרניאל, להנחות כינוס ילדים בבית חב"ד בזיכרון יעקב. לפתע התפרצה לבמה אישה מלווה בילדה כבת עשר ואמרה "אני מוכרחה לדבר איתך, אני מחפשת את אשתך זמן רב". זו הייתה אותה נערה ממושב תקומה. היא סיפרה כי התחתנה עם בחור ערבי משטחי י"ש"ע וילדה את הילדה. החיים היו קשים מאוד והיא חלמה לברוח חזרה לארץ, אבל חששה לעשות את הצעד. יום אחד נזכרה בדמות של המורה קרניאל, כמה אהבה אותה וכמה העניקה להן כוח, וצברה את האומץ לשוב הביתה.

ההסבר נפלא, אבל הוא אינו מיישב את השאלות הקשות האחרות: הרי משה לא נענה בסופו של דבר, ובכן לאן נעלמו כל זעקות הנפש של אוהבם של ישראל? גם לא ברור, מדוע לא השתיק אותו הקב"ה כבר בתפילה הראשונה, אם ידע לאורך כל הדרך שאינו מתכוון להיענות לו?

המפרשים מטפסים רמה שנייה ומפתחים מהלך מרגש ומחייב. נאמר זאת בשפתנו: "חלומות מתגשמים, אבל לא תמיד בדרך שתכננו אותם". כל תפילה ותפילה פועלת למעלה. לא יתכן שילד יזעק כלפי אביו והאבא יתעלם. לכן במקרה שהאבא אינו יכול לקיים את הבקשה, כפי שקרה במקרה של משה, הוא מכניס אותה לקופת חיסכון והיא מועילה לרחמים במקרים אחרים.

האבא מקיים אותה בדרך כלשהי ששייך לקיים אותה או מעמיד אותה לדורות כזכויות עולם והיא מתקיימת אצל ילדיו כאשר הם זקוקים לרחמים גדולים. אלו דברי גמרא מפורשים:

סוטה יד: מפני מה נתאוו משה ליכנס לא"י? וכי לאכול מפריה הוא צריך? אלא אמר משה: הרבה מצות הצטוו ישראל שאין מתקיימין אלא בא"י. אמר לו הקב"ה: מעלה אני עליך כאילו עשית.

תפילת משה נענתה והוא נכנס לארץ ישראל - אבל לא במובן הממשי, אלא קיבל את השכר ליושבי הארץ. השפת אמת מפרש במובן הפנימי (ואתחנן תרמ"ג) כי משה רצה לזכות לתודעת ארץ ישראל, תודעה של נס בה אין צריך לאמונה, אלא הקב"ה כאילו נראה בעיניים. כפי שאמר: "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". אכן זכה לדבר זה, כפי שאמר לו הקב"ה (ג,כח): "הארץ אשר תראה" וכן (לד,א): "ויראהו ה' את כל הארץ".

כך ראיתי מפרשים על תפילת אברהם על סדום: אברהם מסר נפשו בתפילה עבור אנשי סדום, תוך סיכון עצום מכעסו של ה' על המקח שהוא מנהל. התפילה נדחתה וסדום נהפכה, אבל האמת היא שעמדה לדברים גדולים לזרעו של אברהם. הגמרא דורשת: "בשכר שאמר אברהם 'ואנכי עפר ואפר', זכו בניו לעפר סוטה ואפר פרה אדומה". מסירות הנפש של אברהם הועילה לבניו לשתף מצוות גדולות מצילות חיים – אחת מצילה שלום בית בין איש לאשתו ואחת מצילה את הטמא החמור מטומאתו.

אנו מתקרבים לראש השנה ומצוות היום היא תקיעת השופר. אנו תוקעים מאה תקיעות ומביא התוספות בשם הערוך (ראש השנה לג,ב) שהמקור לכך הוא מ"אם סיסרא". היא המתונה בחרדה לשובו של בנה משדה הקרב מול צבא ברק בן אבינועם והיא "פעתה מאה פעיות". כנגד זה תוקעים מאה תקיעות.

הדברים תמוהים: למי אכפת מתפילתה של אם רשע? מי עמד לספור את דמעותיה? ובעיקר: הרי תפילתה לא נענתה וסיסרא מת בידי יעל אשת חבר הקיני ומה צריך לתקן את דמעותיה? מכאן ששום דמעה אינה הולכת לאיבוד ואפילו דמעה על מצביא אכזר. דמעותיה עלו לפני כיסא הכבוד ופעלו פעולתם בעניין מסוים, עד ש-3000 שנה אחרי, נדרשים לתקן את הצער שלה עם מאה התקיעות שלנו.

עד"ז התבטא הרבי באוזני החסיד הרב זלמן גוראריה: "הקב"ה תמיד משלם, אבל לא אומר כמה זמן זה ייקח". [אולי יש לומר שהוא משלם, כשהאדם זקוק באמת לשפע...].

בדורנו זוכים להיווכח בכך: כמה תפילות נישאו על ידי יהודי אירופה בתקווה לנס ולרחמים. התפילות ההן לא נענו, אבל הן עמדו לדור שלנו שאחרי המלחמה ונענו בכפליים. הראה לנו הקב"ה ניסי עולם וקם היישוב היהודי החדש בארץ ישראל בו פורחת התורה פי כמה וכמה מאשר הייתה לפני המלחמה ובמידה שלא הייתה כמותה מאז ימי חזקיהו המלך.

בהערה⁴ הובא סיפור מדהים ומדויק.

⁴ ד"ר טל ניר הוא חסיד חב"ד ורופא משפחה ותיק באזור הדרום. הוא גדל במשפחה קיבוצניקית שאינה שומרת תורה ומצוות ופעמים רבות אימו שיתפה אותו בסיפור חייה. היא נולדה במשפחה דתית בבבלגיה. כשהייתה בת 12 פרצה המלחמה והיא ראתה איך מעלים את הוריה ואחיותיה על הרכבות. כיון שהייתה בהירת עיניים ושיער, מסרו אותה לשכנים גויים שהסתירו אותה. המארחים הגויים התעמרו בה והעבירו אותה בעבודות פרך. התקווה היחידה שהחזיקה אותה בחיים הייתה שמשפחתה תשוב, אולי קרה נס והם הצליחו לקפוץ מהרכבת ויבואו לקחת אותה. לילה אחד עשתה הסכם עם הקב"ה: "אני אחזור לומר קריאת שמע לפני השינה, כמו שאבא ואימא לימדו אותי, ואתה תחזיר לי את

כיון שכך, הקב"ה לא השתיק את תפילת משה מראש וכל תפילה פעלה עוד ועוד עבורו. רק כשהגיע לשלב בו התפילה עמדה למוטט כליל את התוכנית האלוקית – הפציר בו הקב"ה לעצור.

עד כאן שתי רמות בסיסיות בטעם החובה להתפלל ולהמשיך להתפלל. מכאן נטפס אל שורש מהות התפילה בהיבט הפנימי ונבין לעומק את חובת התמדת התפילה בלי קשר למידת היענותה.

ג. מעשה בהורים חרדים בבני ברק שכל חייהם התפתחו לפי התוכנית. הם זכו לילדים מוכשרים, תלמידי חכמים ויראי שמים. הילדים התחתנו היטב וחייהם היו מלאי נחת. הגיע תורו של בן הזקונים והוא העביר אותם 'בית ספר' שלא עברו אצל כל קודמיו. טיפוס מרדן, דווקאי, חורג מהתלם והם שקלו להוציא אותו מהבית. טרם קיבלו החלטה משמעותית כזו, פנו אל האדמו"ר שלהם להתייעץ אתו.

"תראו", הוא אמר, "עד עכשיו הכול הלך טוב. קמתם בבוקר והחיים רצו בשבילכם. התמלאתם בהרגשת נוחות ושכחתם מהקב"ה. ה' רצה לעורר אתכם לפנות אליו ושלח את הילד המתגר הזה. עכשיו אתם הולכים להוציא מהבית את הילד שנשלח מהשמים כדי להזכיר לכם שיש רבש"ע!?"

תפילה היא מהלך הרבה יותר גדול מהשגת צרכים, היא נועדה להעמיד אדם חדש. תפילה מאתחלת את מערכת ההפעלה התודעתית ויוצרת תפיסת חיים חדשה על מקור הכוח ותפקיד השפע. במקום לחיות בתודעת חיים עצמאית ומנותקת בה האדם נאבק להעמיד את חיו, התפילה היא "חוט השדרה" שמייצב את החיים ומזכיר את האמת אודות המציאות.

בעומק הדברים, התפילה לא נועדה להשגת צרכים, אלא ההיפך, בקשת הצרכים היא רק תירוץ וסיבה כדי שהאדם יגלה שהוא חסר ויפתח תלות בקב"ה. הוא יתעורר לבקש רחמים ויזכר מי בעל הבית של המציאות. כך מפרשים את כוונת הברכה: "בורא נפשות רבות וחסרונן". אנו מברכים את הקב"ה מכל הלב על כך שברא אותנו חסרים וזקוקים לו. רק לחשוב מה היה קורה אילו לא היינו זקוקים לו לשום דבר ולא יזיה בהמות גסות ואנוכיות היינו הופכים להיות.

לכן התפילה היא חובה קיימת ועומדת כשלעצמה בין אם התגשמה מיד ובין לא. הרווח הכי גדול של התפילה הוא התפילה בעצמה. היא מתגשמת בעצם היותה, בעצם העובדה שהיהודי עזב את הרופא ואת הבנקאי ואת המוסכניק והזכיר לעצמו את המנהל של המציאות. התמלאות הצרכים לטובה ולברכה הם רווח נוסף, שהופך את החיים לנוחים יותר.

הדבר עובר כחוט השני בכל תולדות האדם מאז היותו על הארץ. בתחילת פרשת בראשית נאמר, שבגמר מלאכת הבריאה לא ירד גשם על הארץ, משום ש"אדם אין לעבוד את האדמה". רש"י מסביר

המשפחה". מדי לילה ולילה בדבקות עיקשת, כשהייתה מסיימת ימים שבורים והרוסים, כשגופה כאב מהעבודה, הייתה מניחה יד על העיניים וקוראת קריאת שמע כתפילה פרטית שהקב"ה ישמור על משפחתה. המלחמה הסתיימה והתברר שהמשפחה נספתה בתאי הגזים. רק דודתה נותרה בחיים ופעלה בהליכים משפטיים לחלץ אותה מבית הגויים, אבל היא לא סלחה לקב"ה. "אני עמדתי בהסכם ואתה לא עמדת". היא נטשה את דרך הוריה ועלתה לארץ, לקיבוץ דגניה וחייתה חיים חילוניים. השנים חלפו ובנה, טל, עבר מהפך אישי וחזר בתשובה. ביחד עם רעייתו, ענת, הקים משפחה נהדרת של ארבע בנות וארבעה בנים, כשהילדים קרויים על שם סבו וסבתו ודודותיו שנספו בשואה.

ערב אחד באו לבקר את הסבתא בקיבוץ דגניה. שולחן המטבח הקיבוצניקי הקטן לא הספיק עבור המשפחה החרדית ברוכת הילדים, והסבתא הביאה שולחן גדול מחדר האוכל והעמידה אותו בחצר. היה זה בדיוק "יום השואה" ועל השולחן בבית דלק נר נשמה עצוב. טל הביט על הנר והביט על השולחן הגדול שאימא פתחה בחוץ ולפתע היכה בו סיפור ילדותו. הוא אמר: "אימא, אז הוא החזיר לך את המשפחה?! הוא עמד בהסכם?! תראי את כל אלו שקרויים על שם הוריך ואחיותיך?!". היא כיסתה את עיניה ופרצה בבכי: "כן, הוא החזיר יותר ממה שלקח, סביב השולחן יושבים יותר ממה שישבו בבלגיה..."

אבל גם קריאת השמע עצמה לא נמחקה. חלפו השנים וערב אחד, ד"ר טל יושב במרפאה באשדוד ופתאום מצלצל הטלפון. מולו ישבו אימא ותינוק שבאו לבדיקה והוא ניסה להתעלם מהשיחה, אבל הטלפון לא הרפה. זאת הייתה המטפלת של אימו שכבר עברה את גיל תשעים והייתה מאושפזת במוסד סיעודי. המטפלת לא הייתה יהודייה וצעקה באנגלית: "הסטורציה (החמצן בדם) יורדת לשמונים והדופק לשלושים". טל הבין שאלו דקותיה האחרונות ושאל במהירות: "יש מישהו לידך?!". הייתה שם אישה ספרדייה שבאה לבקר את אימא באותו מוסד רפואי. טל הפציר באישה לקרוא קריאת שמע עם אימו והיא פשוטה ותמימה החלה לזעוק שמע ככוונה כזו שהוא לא שמע כמותה... כך אימא חיה עם קריאת שמע והלכה מהעולם באותה קדושה...

כי לא נברא האדם שביקש על הגשם ובלי תפילה – אין שפע. אף שהאדמה זקוקה לגשם, אבל הקב"ה קבע מנגנון קבוע כי **אין קבלת שפע ללא תפילה שקדמה לו**.

למדנו כי האמת היא הפוכה ממה שנתפס בראש: זה לא שהעדר הצרכים מעורר תפילה, אלא ההיפך: התפילה קדמה לצרכים והיא זו שמעוררת את הצורך. לכן בלא תפילה אין קבלה.

המשך ספר "בראשית" אומר זאת בצורה מפורשת: הספר מספר עובדה כואבת עד השמים: **כל האימהות סובלות**. האימהות הצדקניות של עם ישראל – אלו שעמדו במעלה רוחנית גבוהה מהאבות – הצטערו בכאב הגדול שקיים: העקרות. העקרות היא כאב נורא שאף פעם לא מתרגלים אליו. עינוי שמתעורר בכל פעם שרואים ילד צוחק, תינוק רץ בגינה, חוגג בר מצווה ומתחתן. רחל אומרת זאת בצורה חדה: "הבה לי בנים ואם אין מתה אנוכי" והגמרא מסיקה כי עקר חשוב כמת.

כל האימהות היו עקרות ולא הצליחו להרות לפני שהתקרבו לייאוש. אפילו לאה שהרתה מהר, נאמר אצלה: "וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה". הדבר המדהים הוא שזה קרה רק להן. זה לא שבעולם הקדום הייתה בעיית עקרות כי עד שהגיעה שרה לעולם – ומדובר על יותר מאלפיים שנה מאז הבריאה – לא מצאנו עקרה אחת. אחר כך הבעיה חוזרת אצל כל האימהות. במיוחד שהן לא היו אימהות ובנות ולא הייתה שום סיבה שמחלה כזו תעבור אצלן בגנים.

חז"ל עונים הסבר מפורסם (תנחומא תולדות ט): "ולמה נתעקרו האימהות? שהקב"ה מתאווה לתפילתם. אמר הקב"ה: עשירות הן, נאות הן, אם אני נותן להם בנים אין מתפללות לפני".

מוכח כי התפילה קודמת לצרכים. אין זה שמתפללים בגלל העדר הצרכים, אלא ההיפך: העדר הצרכים נובע מכך שלא מתפללים. החסר הוא דרכו של הקב"ה לקרוא לנו אליו. זאת הסיבה לכך, שאדם נתקע לעתים עם בעיות שונות בחיים "לע". זאת הדרך של הקב"ה להזכיר לו להרים את העיניים למעלה ולבקש. בהערה⁵ הובא סיפור עוצמתי בעניין.

הדבר בולט במקומה הגיאוגרפי של ארץ ישראל. ארץ ישראל היא מקום ייחודי בו **אין דרך להסתדר לבד**. היא הכי פגיעה באיזור. אין לנו מקורות מים והדבר המדהים הוא, שאנו **יחידים במרחב עם בעיה כזו**: לאירופה ואמריקה יש גשם כל השנה, ובסביבה הקרובה: במצרים עולה הנילוס ומשקה בצורה קבועה (למרות שגם שם יש חוסר מים כיום). לבנון היא ארץ גבוהה ומקבלת מים מההרים. לסוריה יש את נהר החידקל. ערב הסעודית היא ארץ מדברית ולא חקלאית. ישראל היא המדינה היחידה באזור שהיא גם ארץ חקלאית שזקוקה לגשם וגם אין לה מקורות מים עצמאיים.

ה' בחר עבורנו את הנקודה הפגיעה ביותר – משום שזה כוחה. כאן מוכרחים להרים עיניים למעלה ולא לשכוח את בעל השפע.

בכך מבאר ספר הכוזרי את הסיבה שמתפללים שלוש פעמים ביום. לכאורה מי עונה לאדם שמנדנד לו שוב ושוב? למה לא מספיק לבקש פעם ביום או פעם בשבוע? ספר הכוזרי (ג,ה) מדמה זאת **לשלוש ארוחות ביום**. בדיוק כשם שהגוף נחלש כל כמה שעות וזקוק להזרמת פחמימות, כך הנשמה

⁵ **סיפור:** הצדיק רבי מרדכי מצ'רנוביל, מראשוני אדמו"ר החסידות, נהג להסתובב בין העיירות ולערוך 'שולחן' עם חסידיו. במשך הזמן נוצר דפוס קבוע בו התארח בשבתות קבועות בעיירות קבועות אצל חסיד עשיר קבוע. מעשה בחסיד שאצלו נהג הרבי להתארח בשבת מסוימת והוא החל להתכונן לקראת הגעת הרבי. באמצע השבוע הופיע הגבאי בביתו והודיע כי הרבי דורש סכום עצום של 10,000 זהובים בשכר ההתארחות אצלו. החסיד נדהם, הסכום לא היה קיים בעולם המושגים שלו. ביום שישי הופיעה השיירה המלכותית והרבי צעד לבית אחר. אבל התפשט בביתו. למרות שהיה איש צנוע, הרים את העיניים וזעק לראשונה בחייו: אנה ה', עשה שאזכך בפרס הגדול בפיס.

חלפו כמה ימים ואותו חסיד יצא מהעיר לרגל מסחרו. בלילה עברה פלוגת חיילים בעיר והם התפזרו בין בתי התושבים לשנת לילה. כיון שביתו של החסיד היה הגדול בעיירה, המפקד ואנשי השלישות ישנו בביתו. בבוקר הם עזבו את העיר ולאחר שהתרחקו, המשרתת גילתה כי הם שכחו בביתם את הכספת של היחידה. אחרי שבועיים שב בעל הבית לעיר והיא סיפרה מה שקרה. הוא לקח את הכסף, נסע לטשערנוביל והניח את הקופה על השולחן. "הנה הכסף שהרבי תבע לקבל".

הרבי החזיר לו את הכסף ואמר: "הכסף הזה שלך. הסיפור פשוט: ראיתי משמים כי הנך אמור לזכות בהצלחה כלכלית, אבל הייתה בעיה: אתה לא מבקש ברכה כלכלית ומי שלא מבקש לא מקבל. נאלצתי להסיר את פני ממך כדי לגרום לך להתפלל ולקבל את המגיע לך".

נחלשת כל כמה שעות מההתעסקות עם הבלי החומר וזקוקה לחיבור למטען רוחני. בלשוננו: "והסדר הזה מהנפש - **כסדר המזון מהגוף**: מתפלל לנפשו וניזון לגופו, ומתמדת עליו ברכת התפלה עד תפלה אחרת – כמו התמדת כוח היום עד שיסעד בלילה".

בכך מבאר האדמו"ר הזקן את התארכות נוסח התפילה בימינו, אף שמדאורייתא עיקר התפילה היא בשעת צרה או פעם אחת ביום בכל נוסח שירצה. שכן צריך לעבור תהליך תודעתי לבנות במוחנו את עומקו הפנימי של הקיום הטבעי. בעבר עמדו אנשים במדרגה רוחנית גבוהה, אפילו הכישלונות שלהם היו עבודה זרה והשתוקקו לחוויות רוחניות. הם חוו אקסטזה רוחנית והספיק להם לצעוק "טאטע, אני אוהב אותך" כדי להיות בעניין. אולם אחרי חורבן הבית פסקה הנבואה ונעלמה רוח הקדושה ואנו חיים חיי אגו ותאוה. לכן נדרש לטפס בסולם כדי להגיע מהארץ עד השמים⁶.

4. ליקוטי תורה במדבר לב,ד: מדאורייתא אין צריך כי אם קריאת שמע ומעט תפלה כמו במקדש ראשון שלא היו מתפללים יותר. לפי שהיה שכלם בהיר בשחקים לראות ולהבין פלאות אין סוף ברוך הוא. אבל אנשי כנסת הגדולה בתחילת בית שני ראו שנתמעטו השכלים והתקרבו הלבבות אל החומר לראות הגשם לבד. לכן תקנו להם התפלה וברכותיה, שכולה ספורי שבחי אלוקים פעמים הרבה.

נסיים בנקודה מעשית לחזק את מצוות התפילה. בהיותה שורש ויסוד עבודת האדם, היצר נאבק בכל כוחו להסיח דעתנו ולייבש נפשותינו לתפילה. עצה אחת יכולה לשדרג את התפילה באופן משמעותי. הגמרא אומרת "העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים", ואחד ההסברים במילה "קבע" הוא שאינו **מחדש בה דבר**, וברש"י: "שהיא אותה תפילה של אתמול".

בהתאם לכך מפרשים חסידים כי יהודי צריך **לחדש בכל יום קטע אחד בתפילתו**. גם אם איננו מסוגלים להחזיק את הראש מרוכז לאורך כל התפילה, אבל כן להתמקד כל יום **בקטע אחד** בתפילה ולהבין את פירוש המילים שלו, ובמשך הזמן להקיף את כל מזמורי התפילה.

אגרות קודש יח/קנו: במענה למכתבו בו כותב אודות התפילה שלו ומצב רוחו הקשור בזה וזה פועל צמצום הפרנסה שלו וכו'. שמענו סיפור מכ"ק מורי וחמי, דמנהג חסידים הראשונים שהיו **מחלקים התפלה לכמה חלקים**. זאת אומרת שהתבוננות בעניינים ובכוונות פירוש המלות היו מחלקים לכמה ימים, באופן שבמשך כשבוע או שבועיים היו גומרים פירוש המלות פעם אחת וחוזר חלילה.

אנו נמצאים בימים שארץ ישראל זקוקה שוב לרחמים וחסד מלמעלה. ימי בין המצרים מזכירים לנו לא להסתפק רק ברווחה גשמית, אלא להתפלל ולבקש שוב ושוב גאולה ובוודאי הוא עומד כבר מעבר לפינה וזו תהיה הבקשה האחרונה שתחבר שמים וארץ ותפתח דלת לגאולה אמיתית ושלמה.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

⁶ החסיד רבי יוסף מגיד, דודו של הצמח צדק היה נוסע לגייס כספים עבור כולל חב"ד. מעת לעת היה יושב בעגלה וצועק: "איי, אני מתהפך". פעם שאל העגלון מהו רוצה? הרי הוא נוסע בזהירות? החסיד השיב כי האנחות אינן בגלל העגלון, אלא עליו עצמו. בשעת התפלה עשה הסכם בנפשו להיות טוב וישר, אך לאחר התפלה הוא חש כי הוא מתהפך וחוזר לרגילותו שלו ולכן צועק: "איי, אני מתהפך..."

